

**Cynllun Argyfwng Hinsawdd a Natur:
Adroddiad Blynyddol 2022/23
Cyngor Gwynedd**

Cynnwys

1.	Rhagair Arweinydd Cyngor Gwynedd	2	7.	Gwastraff	15
2.	Cefndir	3	8.	Llywodraethu	17
3.	Adran 6 Deddf yr Amgylchedd (Cymru) 2016	4	9.	Caffael	19
4.	Cyrraedd y Sefyllfa Bresennol	6	10.	Defnydd Tir	20
5.	Adeiladau ac Ynni	9	11.	Ecoleg	22
6.	Symud a Thrafnidiaeth	12	12.	Camau Nesaf	24

1. Rhagair Arweinydd y Cyngor

Rwy'n falch o fedru cyflwyno yr Adroddiad Blyneddol cyntaf ar gyfer Cynllun Argyfwng Hinsawdd a Natur Cyngor Gwynedd 2022/23 – 2029/30. Mae'r adroddiad yn ceisio crynhoi yr holl waith sydd wedi ei gyflawni ym mlwyddyn gyntaf y cynllun pwysig hwn, ers i Gabinet y Cyngor ei fabwysiadu ym mis Mawrth 2022.

Mae'n newyddion gwych bod allyriadau carbon sy'n gyfrifoldeb i'r Cyngor wedi gostwng 20% rhwng 2019/20 a 2022/23, ond yr her fwyaf yw'r un sydd o'n blaenau, sef cyrraedd sefyllfa o fod yn 'garbon sero net'.

Yn fy rhagair i'r Cynllun Argyfwng Hinsawdd a Natur dwi'n sôn am yr "heriau anferthol sydd o'n blaenau" wrth i ni ymateb i effeithiau newid hinsawdd ar ein byd. Dyw'r heriau hynny yn sicr heb leihau, yn wir mae'n bosib dadlau eu bod wedi cynyddu. Gwelsom gynnydd brawychus mewn costau ynni yn ystod y flwyddyn ac mae hynny wedi rhoi pwysau sylweddol ar gyllidebau'r Cyngor ac ar drigolion Gwynedd. Ein ymateb i'r argyfwng yma oedd buddsoddi £2.8m mewn cynllun 2 flynedd i osod rhagor o baneli solar ar ein adeiladau fydd yn cynhyrchu trydan i ni ei ddefnyddio. Bydd hyn yn arwain at arbedion ariannol ond wrth gwrs bydd hefyd yn cyfrannu'n sylweddol at leihau allyriadau carbon yr adeiladau hynny.

Gan fod yr argyfwng costau byw yn taro pobl Gwynedd yn galed rydym wedi bod yn cynnal sesiynau galw i mewn a gweithdai, ac wedi bod yn rhannu gwybodaeth am sut all ein trigolion arbed arian drwy arbed ynni yn eu cartrefi. Mi ydan ni'n llwyr ymwybodol na ddylai neb gael eu gadael ar ôl wrth i gymdeithas symud tuag at ddefnyddio dulliau i insiwleiddio a gwresogi adeiladau sy'n allyru llai o garbon.

Mi welwch sawl enghraifft yn yr adroddiad hwn hefyd o gydweithio bendigedig rhwng mudiadau gwirfoddol a chymunedol â'r Cyngor, yn enwedig ar brosiectau i warchod a hyrwyddo byd natur. Rydym fel Cyngor yn ddiolchgar iawn i bob unigolyn sy'n rhoi o'i amser i wneud eu cymuned leol yn le braf a iach i fyw ynddo, nid yn unig heddiw ond ar gyfer cenedlaethau'r dyfodol.

Er mai edrych yn ôl ar waith 2022/23 mae'r adroddiad hwn, mae fy llygaid i'n sicr yn edrych tua'r dyfodol. Mae yna lawer rhagor o waith yn gorwedd i'r cyfeiriad hwnnw, ac mae llawer o'r gwaith sydd wedi cychwyn yn ystod 2022/23 yn mynd i gymryd sawl blwyddyn cyn y gwelwn ei effaith yn llawn. Ymlaen â'r gwaith!

Y Cyngorydd Dyfrig Siencyn
Arweinydd Cyngor Gwynedd

2. Cefndir

Yn dilyn cyhoeddi ‘argyfwng newid hinsawdd’ yng nghyfarfod o’r Cyngor fis Mawrth 2019 fe sefydlwyd y Bwrdd Newid Hinsawdd, a arweiniodd at greu [Cynllun-Argyfwng-Hinsawdd-a-Natur.pdf \(llyw.cymru\)](#) (CAHN) a fabwysiadwyd gan y Cabinet fis Mawrth 2022.

Uchelgais y Cynllun yw - “Bydd Cyngor Gwynedd yn garbon sero net ac yn ecolegol gadarnhaol erbyn 2030.” Ychwanegwyd yr elfen ‘ecolegol gadarnhaol’ at y datganiad ‘argyfwng newid hinsawdd’ gwreiddiol er mwyn cydnabod sefyllfa argyfyngus byd natur yn ogystal, a chan fod y ddwy elfen mor gyd-ddibynnol.

Mae uchelgais y Cynllun yn cyd-fynd â tharged Llywodraeth Cymru i sefydliadau’r sector gyhoeddus *ar y cyd* fod yn garbon sero net erbyn 2030 ac i Gymru fod yn wlad sero net erbyn 2050.

Mae ein cynllun yn cynnwys nifer o ffrydiau gwaith o fewn y prif themâu –

- adeiladau ac ynni
- symud a thrafnidiaeth
- gwastraff
- llywodraethu
- caffael
- defnydd tir
- ecoleg

Mae Gwynedd Werdd yn un o 7 maes blaenoriaeth yng [Nghynllun Cyngor Gwynedd 2023-2028](#), ac o fewn y flaenoriaeth honno mae yna 7 prosiect, ac mae gweithredu’r CAHN yn un ohonynt. Er hynny, mae pob un o brosiectau Gwynedd Werdd, a nifer o brosiectau eraill Cynllun Cyngor Gwynedd 2023-2028 yn cyfrannu at brif amcan y CAHN.

Gan mai yn 2022/23 y daeth y CAHN yn weithredol, yr adroddiad blynyddol hwn yw’r cyntaf i’w gyhoeddi sy’n edrych ar yr hyn a gyflawnodd y Cyngor yn ystod y flwyddyn honno.

Mae’r cynllun yn cael ei fonitro’n rheolaidd gan y Bwrdd Hinsawdd a Natur, sydd ag aelodaeth o swyddogion ac Aelodau Cabinet a chynrychiolwyr o bwllgorau craffu. Cafodd yr Adroddiad Blynyddol hwn ei graffu mewn cyfarfod o’r Pwyllgor Craffu Cymunedau ar 30 Tachwedd 2023 ac mewn cyfarfod o Gabinet Cyngor Gwynedd ar 19 Rhagfyr 2023.

3. Adran 6 Deddf yr Amgylchedd (Cymru) 2016

Mae ein Cynllun Argyfwng Hinsawdd a Natur (CAHN) yn datgan ein uchelgais i fod yn “...ecolegol gadarnhaol erbyn 2030”. Un o’r camau y gallwn ei gymryd er mwyn gwireddu hyn yw gweithredu ar gynnwys Adran 6 o Ddeddf yr Amgylchedd (Cymru) 2016.

Yn ôl Adran 6 o Ddeddf yr Amgylchedd (Cymru) 2016 mae gan awdurdodau cyhoeddus sy’n gweithredu yng Nghymru ddyletswydd i gynnal ac i wella bioamrywiaeth ac i annog cryfder ecosystemau. Tra bod ein safleoedd a’r rhywogaethau a warchodir yn bwysig, mae gofynion Adran 6 yn ymwneud â chymryd camau i warchod natur yn ein trefi, dinasoedd, mannau cyhoeddus a’r dirwedd ehangach, drwy weithredu ymarferol, ac yn y modd y mae’r holl weithredoedd cyhoeddus yn cael eu trefnu.

Cyhoeddodd Llywodraeth Cymru strategaeth bioamrywiaeth genedlaethol, sef y ‘Cynllun Gweithredu Adfer Natur’ yn 2015 oedd yn amlinellu’r ymrwymiad i wrthdroi colli bioamrywiaeth yng Nghymru, a’r amcanion ar gyfer gweithredu. Mae’n cynnwys 6 amcan ar gyfer adferiad natur yng Nghymru:

- Amcan 1:** Ymgysylltu a chefnogi cyfranogiad a dealltwriaeth i wreiddio bioamrywiaeth drwy gydol y broses o wneud penderfyniadau ar bob lefel
- Amcan 2:** Diogelu rhywogaethau a chynefinoedd o’r pwys mwyaf a gwella eu rheolaeth
- Amcan 3:** Cynyddu gwytnwch ein hamgylchedd naturiol trwy adfer cynefinoedd sydd wedi’u diraddio a chreu cynefinoedd newydd
- Amcan 4:** Mynd i’r afael â phwysau allweddol ar rywogaethau a chynefinoedd
- Amcan 5:** Gwella ein tystiolaeth, dealltwriaeth a monitro
- Amcan 6:** Rhoi fframwaith llywodraethu a chymorth ar gyfer cyflawni’r amcanion ar waith

Er mwyn cydymffurfio â dyletswydd Adran 6 mae’n rhaid i awdurdodau cyhoeddus gyhoeddi cynllun eu hunain yn amlinellu’r hyn maent yn bwriadu ei wneud i gynnal a gwella bioamrywiaeth ac annog gwytnwch. Mae canllawiau Llywodraeth Cymru yn nodi y dylai cyrff cyhoeddus ystyried seilio eu cynllun dyletswydd Adran 6 hwythau ar y Cynllun Gweithredu Adfer Natur cenedlaethol.

Mae Cyngor Gwynedd wrthi'n datblygu Cynllun Adfer Natur diwygiedig, ond yn y cyfamser rydym hefyd wedi cynnwys gwybodaeth berthnasol yn y CAHN. Tra fod gwarchod natur a bioamrywiaeth wedi ei wau drwy'r CAHN cyfan mae'r adrannau Defnydd Tir ac Ecoleg yn rhestru'r prosiectau fydd yn canolbwyntio'n benodol ar y gwaith hwn.

Ar ddiwedd pob adran o'r adroddiad blynyddol hwn fe welwch ddisgrifiad o sut y mae'r gwaith sydd wedi ei gyflawni yn cyfrannu at wireddu un neu fwy o'r 6 amcan uchod, sydd yn ei dro yn cydymffurfio ag Adran 6 o Ddeddf yr Amgylchedd (Cymru) 2016.

Dyma grynodeb o'r cysylltiad rhwng prosiectau'r Cynllun Argyfwng Hinsawdd a Natur ac Amcanion Adran 6:

Adran 6 Deddf yr Amgylchedd (Cymru) 2016

Cynllun Argyfwng Hinsawdd a Natur

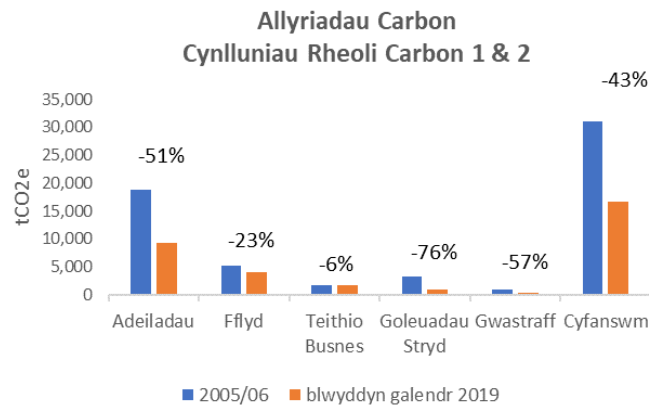
	Amcan 1	Amcan 2	Amcan 3	Amcan 4	Amcan 5	Amcan 6
Adeiladau ac Ynni						
Symud a Thrafnidiaeth						
Gwastraff						
Llywodraethu						
Caffael						
Defnydd Tir						
Ecoleg						

4. Cyrraedd y Sefyllfa Bresennol

Cyn bodolaeth y Cynllun Argyfwng Hinsawdd a Natur mae'r Cyngor eisoes wedi bod yn gweithredu ers blynnyddoedd i geisio lleihau ein ôl troed carbon. Cyhoeddwyd y Cynllun Rheoli Carbon 1 yn 2010 a Chynllun Rheoli Carbon 2 yn 2015.

Llwyddwyd i gyflawni gostyngiadau sylweddol yn yr allyriadau carbon a gynhyrchir o'n gweithgaredd dydd i ddydd. Drwy fuddsoddi oddeutu £8m mewn mesurau lleihau defnydd ynni dros y ddegawd diwethaf bu i ni lwyddo i leihau ein allyriadau carbon 59% yn y meysydd adeiladau, teithio busnes, goleuadau stryd, fflyd a gwastraff.

Gellir gweld y gostyngiad fesul maes yn y graff isod a teg dweud fod ein hymdrechion wedi arwain at gydnabyddiaeth genedlaethol sawl tro:

Mesur ein Allyriadau Carbon

Pan oedd y cyngor yn gweithredu Cynlluniau Rheoli Carbon 1 a 2 roeddem yn dilyn dulliau mesur allyriadau carbon cydnabyddedig y Carbon Trust, ac yn mesur cynnydd mewn 5 maes fel mae'r siart uchod yn ddangos. Bellach, rydym yn dilyn methodoleg mesur allyriadau sydd wedi ei osod gan Lywodraeth Cymru ac mae amrywiadau bychan rhwng y ddwy drefn felly wrth greu'r CAHN rydym wedi defnyddio data blwyddyn 2019/20 fel gwaelodlin newydd.

Rydym bellach hefyd yn mesur ein allyriadau carbon mewn meysydd ychwanegol – caffael, cymudo staff, a gweithio o gartref (ers 2021/22). Rydym hefyd yn mesur faint o garbon y mae ein tiroedd yn ei amsugno, ac wrth wrthbwysu'r ffigwr hwnnw yn erbyn cyfanswm yr allyriadau fe gawn ffigwr net, sef y bwlch i gyrraedd sero net. Ein bwlch i sero net yn 2022/23 oedd 17,695 tCO₂e.

Allyriadau
20,866 tCO₂e

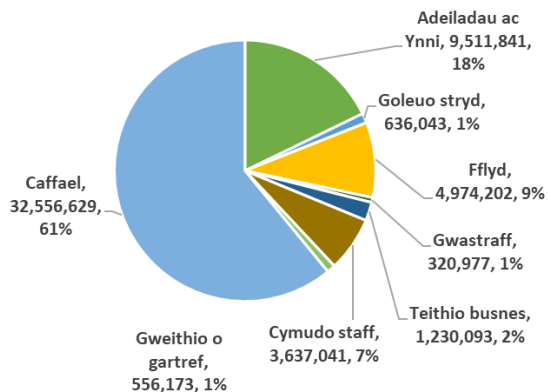

Bwlch
17,695 tCO₂e

Amsugno
3,171 tCO₂e

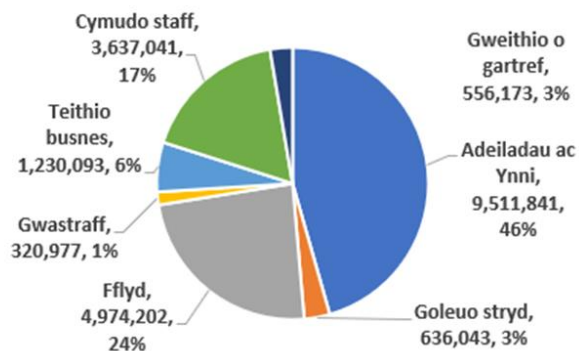

Allyriadau Carbon kgCO₂e
GAN gynnwys caffael 2022/23

Mae'r fethodoleg o fesur allyriadau carbon sy'n deillio o'n prosesau caffael yn amherffaith gan ei fod yn seiliedig ar faint o arian yr ydym yn ei wario. Po fwyaf yr ydym yn ei wario po fwyaf yw'r allyriadau. Oherwydd y gall y data caffael greu darlun amherffaith, mae'r siart isod yn cyflwyno data ar gyfer y 7 pennawd sy'n weddill ar ôl diystyru caffael.

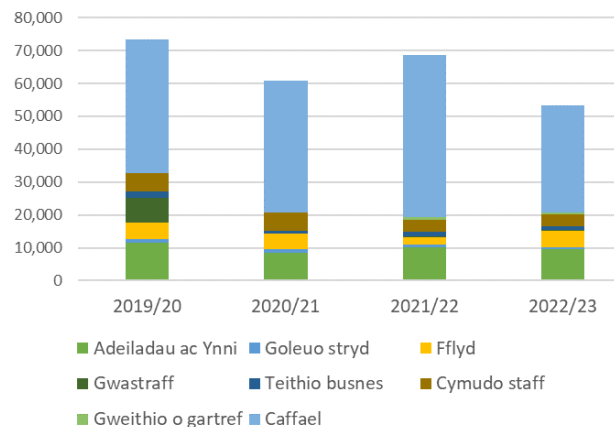
Allyriadau Carbon kgCO₂e
HEB gynnwys caffael 2022/23

Ble ydym ni ar y daith o gyrraedd sero net erbyn 2030, ac ydi data 2022/23 yn dangos ein bod ar y trywydd cywir?

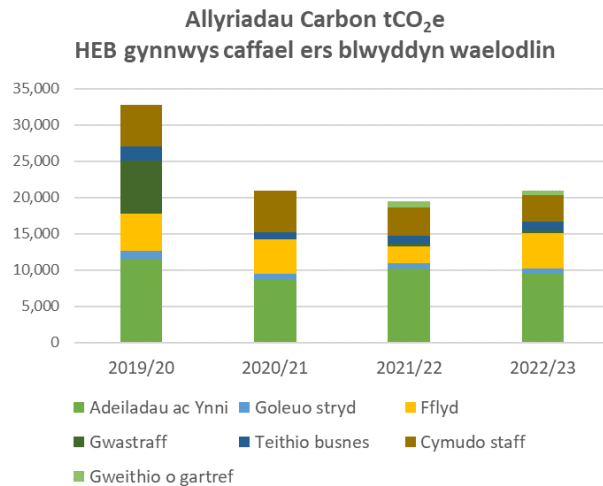
Mae'r graff isod yn dangos gostyngiad o 20% yn ein allyriadau caffael rhwng blwyddyn waelodlin 2019/20 a 2022/23. Mae hefyd yn dangos gostyngiad o 34% rhwng 2021/22 a 2022/23 ond er ein bod wedi ymdrechu i gefnogi ein cyflenwyr i leihau eu allyriadau carbon mae'n deg dweud mai newidiadau bychan yn y dulliau mesur sy'n cyfri'n bennaf am y cwmp.

Allyriadau Carbon tCO₂e
GAN gynnwys caffael ers blwyddyn waelodlin

Nodwyd eisoes bod y data ar gyfer allyriadau caffael yn gallu greu darlun amherffaith, ac felly mae'r siart isod yn dangos bod cwmp o 37% yn yr allyriadau ar gyfer y 7 maes arall rhwng 2019/20 a 2022/23.

Y ddau faes sydd wedi gweld cynnydd yn 2022/23 ar y flwyddyn flaenorol yw fflyd a theithio busnes, er mae'r allyriadau yn dal yn is na 2019/20. Roedd rhai cyfyngiadau teithio yn dal mewn grym yn 2021/22 oherwydd Covid-19, ac felly mae'r twf hwn yn seiliedig ar gynnydd mewn niferoedd y teithiau erbyn 2022/23. Rydym bellach wedi cychwyn gweithredu ein Cynllun Fflyd Werdd ar ddiwedd 2022/23 er mwyn rhesymoli maint ein fflyd a pharhau ei drosi i gerbydau trydan. Bydd y gwaith hwn yn ei dro yn dylanwadu ar ein arferion teithio fel staff ac aelodau etholedig gan ein bod hefyd yn adolygu ein defnydd o geir pŵl.

Strategaeth Llifogydd Lleol

Mae newid yn ein hinsawdd yn cael effaith sylweddol ar lifogydd a graddfeydd erydiad tiroedd oherwydd bod lefelau moroedd yn codi a stormydd a chfnodau o law trwm yn mynd yn fwy dwys ac yn digwydd yn fwy rheolaidd.

Mae rheoli perygl llifogydd ac erydu arfordirol yng Nghymru yn golygu llawer mwy nag adeiladu amddiffynfeydd. Mae ein dull o reoli risg yn annog gwydnwch ehangach, gwaith atal ac ymwybyddiaeth o risg fel bod modd gwneud penderfyniadau gwell, gan y cyhoedd a'r rhai sy'n dylanwadu ar sut y rheolir tir a dŵr.

Mae Strategaeth Rheoli Perygl Llifogydd Lleol yn un o ofynion y Ddeddf Rheoli Llifogydd a Dŵr 2010 ac mae'n rhaid iddynt fod yn gyson â'r Strategaeth Genedlaethol a gyhoeddwyd y llynedd. Mae gofyn i ni adolygu Strategaethau Rheoli Perygl Llifogydd Lleol yng Nghymru (ers y rhai gwreiddiol yn 2013) er mwyn cyd-fynd ag amcanion, mesurau, pholisïau a deddfwriaeth gysylltiedig y Strategaeth Genedlaethol newydd.

Rydym angen cwblhau'r dasg yma erbyn Gwanwyn 2024.

5. Adeiladau ac Ynni

Mae'r allyriadau carbon o adeiladau ac ynni yn 2022/23 yn 46% o'r cyfanswm (heb gyfri caffael), sy'n 18% o ostyngiad ers 2019/20.

Be wnaethom ddweud y byddem yn ei wneud yn 2022/23?

Blaenoriaethau Tymor byr 2022/23 – 2023/24

1. Anelu am fuddion tymor hir wrth gynllunio gwaith adeiladu neu adnewyddu adeiladau.
2. Dadgarboneiddio cyflenwad ynni'r cyngor.
3. Defnyddio dulliau adeiladu carbon isel *Passivhaus* wrth ddatblygu ein cynllun peilot tai arloesol.
4. Cynnig cyngor a gwybodaeth i drigolion Gwynedd am fanteision a chyfleoedd i ddefnyddio dulliau adeiladu carbon isel wrth adeiladu cartrefi a systemau gwresogi/ynni carbon isel i gynnal cartref.
5. Gosod rheoliadau gwresogi ystafelloedd unigol er mwyn lleihau'r ynni sydd ei angen i wresogi adeilad.
6. Uwchraddio goleuadau stryd ac arwyddion traffig er mwyn defnyddio llai o ynni.
7. Gwellu'r isadeiledd ynni yng Ngwynedd a gogledd Cymru er mwyn cynnal systemau ynni a thrafnidiaeth carbon isel.

Be wnaethom ni?

Prosiect 1 – Mae'r gwaith o wella ffabrig adeiladau er mwyn eu gwneud mor effeithlon o ran ynni (prosiectau 1, 9 & 14) yn waith parhaus sydd wedi bod ar y gweill gennym fel cyngor ers dros ddegawd. Roedd y gwaith hwn wedi parhau yn ystod 2022/23, yn ogystal ag archwilio os fydd angen gwneud unrhyw waith newydd i'r dyfodol.

Prosiect 2 a 7 - Ar ddiwedd 2022/23 fe gychwynnodd y cyngor y broses o lunio Cynllun Ynni Lleol, ac mae'n waith sy'n cael ei arwain gan Uchelgais Gogledd Cymru a chwmni ARUP. Bwriad y Cynllun Ynni Lleol yw creu system ynni carbon isel integredig ar gyfer Gwynedd, gan wella'r isadeiledd presennol fydd yn ei dro yn cefnogi pob sector i drawsnewid eu defnydd presennol o ynni. Mae'r gwaith yn parhau drwy gydol 2023/24 gyda'r nod o gwblhau'r cynllun erbyn diwedd Mawrth 2024.

Prosiect 3 – Mae'r gwaith hwn yn cael ei ddatblygu yn ystod 2023/24.

Prosiect 4 - Rydym yn cynnig cymorth a chyngor i drigolion Gwynedd ar sut i arbed ynni ac arian drwy'r cynlluniau Nyth ac Eco 4. Mae ein swyddogion wedi bod yn cynnal sesiynau gwybodaeth wyneb yn wyneb yn ein cymunedau yn ogystal ag ateb ymholiadau drwy'r wefan neu dros y ffôn. Gweler hefyd adroddiad ar Prosiect 1.

Prosiect 5 - Mae gennym systemau canolog ar gyfer rheoli gwres mewn ystafelloedd unigol felly nid ydym yn gweld yr angen i symud ymlaen i osod rheoliadau gwresogi ystafelloedd unigol ar hyn o bryd. Fe all yr angen hwn newid i'r dyfodol os fydd y prosiect Rhynggrwyd y Pethau (o fewn y Cynllun Digidol) yn dangos bod gwerth ychwanegol i newid y drefn bresennol.

Prosiect 6 - Ers cychwyn y prosiect i gyfnewid lampau stryd i oleuadau LED yn 2016/17, mae 17,811 o lampau wedi eu newid erbyn diwedd 2022/23. Rhwng dechrau'r cynllun yn 2016/17 a diwedd 2022/23 gwelwyd ostyngiad o 50% yn ein defnydd o ynni ac 81% o ostyngiad mewn allyriadau carbon.

Blaenoriaethau Tymor Canolig 2022/23 – 2026/27

8. Arbed 5% o allyriadau carbon o adeiladau drwy ddod â hwy i safon 'arfer dda' CIBSE.
9. Lleihau ein allyriadau carbon drwy ehangu ein defnydd o baneli solar i greu ynni adnewyddadwy.
10. Trydaneiddio systemau gwresogi adeiladau er mwyn lleihau allyriadau carbon.
11. Gosod ffaniau awyru EC (*electronically commutated*) mewn adeiladau er mwyn lleihau'r ynni sydd ei angen i'w rhedeg o'i gymharu â ffaniau arferol.
12. Uwchraddio goleuadau arbenigol mewn canolfannau hamdden er mwyn defnyddio llai o ynni.

Be wnaethom ni?

Prosiect 9 - Yn ystod 2022/23 fe wnaeth Cabinet y cyngor gytuno i neilltuo £2.8m er mwyn cyflawni Gwedd 4 o gynllun i osod paneli solar PV ar eiddo'r cyngor er mwyn cynhyrchu trydan fydd yn arwain at arbedion ariannol yn ogystal â lleihau allyriadau carbon. Aethpwyd ymlaen i gynllunio'r tendr ac mae'r gwaith wedi cychwyn yn ystod 2023/24. Gweler hefyd adroddiad ar Prosiect 1.

Blaenoriaethau Tymor Hir 2022/23 – 2029/30

13. Cynyddu ein 'credyd' carbon drwy osod ffermydd solar er mwyn cynhyrchu ynni y gall y Cyngor ei ddefnyddio neu ei werthu.

Be wnaethom ni?

Prosiect 13 – Nid yw'r prosiect yma'n flaenoriaeth ar hyn o bryd gan fod y costau ariannol o gysylltu â'r grid cenedlaethol mor uchel, ac oherwydd na fedr y Cyngor, o dan drefniadau adrodd data presennol, hawlio'r 'credyd carbon' ar unrhyw drydan a gynhyrchir.

Blaenoriaethau Parhaus

14. Gwella ffabrig adeiladau sy'n eiddo i'r cyngor er mwyn eu gwneud mor effeithlon o ran ynni a phosibl.
15. Rhwystro gor-ddatblygu cynlluniau ynni tanwydd ffosiledig.

16. Uchafu i'r eithaf y buddion a ddaw o weithredu ein polisiau ynni a gwresogi.
17. Offer a ddefnyddir o fewn adeiladau'r cyngor i fod mor effeithlon o ran ynni a phosibl.

Adran 6 Deddf yr Amgylchedd (Cymru) 2016

Mae'r prosiectau uchod yn cyfrannu at yr amcanion isod:

Amcan 5: Gwella ein tystiolaeth, dealltwriaeth a monitro

Wedi cryn ddifrod gan dân fe fanteiswyd ar y cyfle i ail osod cuddfan gwyllo adar bwrpasol ar lan y Fenai, ger Caernarfon. Mae'r guddfafan newydd wedi ei chreu drwy ailgylchu ac ail gynllunio hen gludydd llong (*shipping container*) a'i osod mewn safle priodol sy'n hygyrch i bawb er mwyn medru mwynhau golygfeydd godidog tiroedd rhyng-lanw y Fenai.

6. Symud a Thrafnidiaeth

Mae'r allyriadau carbon o fflyd y cyngor yn 2022/23 yn 24% o'r cyfanswm (heb gyfri caffael) sy'n 3.5% o ostyngiad ers 2019/20. Mae'r allyriadau carbon o gymudo staff yn 2022/23 yn 17% o'r cyfanswm (heb gyfri caffael) sy'n 35.5% o ostyngiad ers 2019/20. Mae'r allyriadau carbon o deithio busnes yn 2022/23 yn 6% o'r cyfanswm (heb gyfri caffael) sy'n 37% o ostyngiad ers 2019/20.

Be wnaethom ddweud y byddem yn ei wneud yn 2022/23?

Blaenoriaethau Tymor byr 2022/23 – 2023/24

1. Symud oddi wrth defnyddio cerbydau tanwydd ffosil tuag at fflyd o gerbydau (ceir a faniau) ULEV (*ultra low emission vehicles*).
2. Gosod pwyntiau gwefru cerbydau trydan ar gyfer cerbydau'r cyngor
3. Gosod pwyntiau gwefru cerbydau trydan ar gyfer trigolion Gwynedd
4. Lleihau teithio busnes
5. Lleihau allyriadau carbon a phroblemau parcio mewn ardaloedd sy'n boblogaidd ymysg ymwelwyr

Be wnaethom ni?

Prosiectau 1 a 2 – Bu cryn oedi wrth brynu cerbydau trydan newydd yn ystod 2022/23 oherwydd problemau cyflenwi ar y farchnad ryngwladol, ond erbyn diwedd y flwyddyn roedd gan y cyngor 15 cerbyd trydan ar draws ein fflyd. Roedd y rhain yn cael eu cynnal gan 23 pwynt gwefru at ddefnydd y fflyd ar draws 8 safle sy'n eiddo i'r cyngor. Fe ddylai trawsnewid i gerbydau trydan leihau yr allyriadau carbon o'n fflyd gan tua 66%.

Prosiect 3 - Erbyn diwedd 2022/23 roedd gan y cyngor 16 pwynt gwefru i'r cyhoedd yn weithredol mewn 4 lleoliad (Bangor, Pwllheli, Y Bala a Dolgellau), ac roedd 1 pwynt gwefru ychwanegol yn Y Bala yn cael ei reoli gan Trafnidiaeth i Gymru. Rydym fel cyngor yn cydweithio â Thrafnidiaeth i Gymru a Pharc Cenedlaethol Eryri wrth gynllunio lleoliadau pwyntiau gwefru cyhoeddus. Roedd nifer llawer uwch o beiriannau wedi eu gosod, ond yn aros i'r cysylltiad trydan gael ei awdurdodi. Mae ein rhaglen bresennol i osod cyfanswm o 114 pwynt gwefru cyhoeddus yn parhau yn ystod 2023/24 a byddwn yn ei hadolygu wrth asesu anghenion y dyfodol.

Prosiect 4 - Newidiodd lawer o arferion gweithio yn ystod cyfnod Covid-19 ond un arfer sydd wedi parhau gennym yn y cyngor yw cynnal cyfarfodydd mewnol a chyhoeddus yn rhithiol, gan leihau'n sylweddol yr angen i deithio i ganolfannau gwaith. Mae pob un o brif gyfarfodydd y cyngor – Cyngor Llawn, Cabinet, Craffu, Cynllunio

– yn parhau i gael eu cynnal yn rhithiol ac mewn person, ac mae hyn wedi lleihau ein allyriadau o deithio busnes. Wrth i ni gychwyn gweithredu ein Cynllun Fflyd Werdd rydym hefyd wedi dechrau herio'r angen am deithiau busnes, ond bydd newid arferion yn y maes hwn yn digwydd dros y blynyddoedd nesaf.

Prosiect 5 - Un o lwyddiannau mawr 2022/23 oedd cyflwyno'r gwasanaeth bysiau Sherpa'r Wyddfa, sef rhwydwaith o wasanaethau bws o amgylch dalgylch yr Wyddfa. Mae'r cyngor yn un o'r partneriaid fu'n datblygu'r ddarpariaeth, a'i nod yw cynyddu opsiynau teithio llesol a lleihau'r problemau parcio mewn mannau poblogaidd yn Eryri. Bydd hyn yn lleihau nifer a phellter siwrneiau mewn ceir personol gan leihau allyriadau carbon Gwynedd fel sir.

Blaenoriaethau Tymor Hir 2022/23 – 2029/30

6. Bod ag opsiynau tanwydd carbon isel neu ddi-garbon ar gyfer fflyd trwm y cyngor

Be wnaethom ni?

Prosiect 6 - Mae trosi'r fflyd o gerbydau trwm i fod yn defnyddio trydan neu hydrogen yn broses hir dymor, ond mae swyddogion y cyngor yn cydweithio ag Uchelgais Gogledd Cymru ar eu prosiect Hwb Hydrogen a gyda Chymdeithas Llywodraeth Leol Cymru er mwyn rhannu datblygiadau newydd ac arfer dda ymysg awdurdodau lleol.

Blaenoriaethau Parhaus

7. Lleihau allyriadau carbon drwy arferion cymudo staff
8. Annog teithio llesol ymysg staff – er budd iechyd a lles ac i leihau allyriadau carbon
9. Annog teithio llesol ymysg trigolion ac ymwelwyr i Wynedd er mwyn gwella lles corfforol a meddyliol a lleihau allyriadau carbon teithiau ceir byr
10. Cynyddu'r cyfleoedd i fudiadau cymunedol gael mynediad at gerbydau EV neu ULEV neu ddefnyddio technoleg carbon isel

Be wnaethom ni?

Prosiectau 7 ac 8 - Mae gan y cyngor Gynllun Ceir Gwyrdd a Chynllun Beics Gwyrdd ar gael i'r rhan fwyaf o staff, sef cynlluniau aberthu cyflog er mwyn prynu car neu feic trydan newydd. Rydym wedi bod yn annog staff i gymryd mantais llawn o'r cyfleoedd yma, gan gynnwys sawl diwrnod agored er mwyn treialu beiciau trydan. Mae cyfanswm o 376 beic a 128 car trydan neu hybrid wedi eu prynu gan ein staff ers cychwyn y cynllun yn 2013/14.

Rydym hefyd wedi bod yn ymchwilio i'r opsiynau cymudo eraill all fod ar gael i staff, ar wahân i deithio'n unigol mewn car petrol/disel. Byddwn yn datblygu a hyrwyddo'r cynlluniau yma fwyfwy i'r dyfodol.

Prosiect 9 – gweler Prosiect 5 uchod.

Prosiect 10 - Mae'r pwynt gwefru ar gyfer fflyd y cyngor yn ei faes parcio yng Nghaernarfon hefyd yn cael ei ddefnyddio drwy

gytundeb i wefru car trydan cymunedol o dan ofal y fenter gymdeithasol Deg/Co-wheels.

Adran 6 Deddf yr Amgylchedd (Cymru) 2016

Mae'r prosiectau uchod yn cyfrannu at yr amcanion isod:

Amcan 3: Cynyddu gwytnwch ein hamgylchedd naturiol trwy adfer cynefinoedd sydd wedi'u diraddio a chreu cynefinoedd newydd

Mae Prosiectau 5, 8 a 9 uchod yn rhedeg ochr yn ochr a gwaith y Cyngor i gynnal hawliau tramwy cyhoeddus, ac i gynnal a chadw tiroedd. Tra'n gofalu am rwydwaith o lonydd glas, llwybrau beicio a cherdded y sir rydym wedi bod gwarchod ymylon llwybrau a ffyrdd er mwyn cynnal a gwella bioamrywiaeth.

Mabwysiadwyd y Cynllun Gwella Hawliau Tramwy gan Gabinet Cyngor Gwynedd ar y 22ain o Dachwedd 2022. Mae Cyngor Gwynedd yn gyfrifol am rwydwaith Hawliau Tramwy sydd oddeutu 3,800km o hyd ac yn agored i gerddwyr, marchogwyr, beicwyr, ceffyl a throl a cherbydau modur.

Sefydlwyd cynllun hynod lwyddiannus, sef Cynllun Dolydd Blodau Gwyllt Gwynedd ar gyfer holl ysgolion cynradd dalgylch Eisteddfod Genedlaethol Llŷn ac Eifionydd, er mwyn sefydlu rhwydwaith o gynefinoedd blodau gwyllt ac ochr llwybrau cerdded a ffyrdd yr ardal. Bu'r Gwasanaeth Cynnal Tiroedd hefyd yn treialu trefn newydd o ran amllder torri a chasglu gwair.

7. Gwastraff

Mae'r allyriadau carbon o wastraff y cyngor yn 2022/23 yn 1% o'r cyfanswm (heb gyfri caffael) sy'n 96% o ostyngiad ers 2019/20.

Be wnaethom ddweud y byddem yn ei wneud yn 2022/23?

Blaenoriaethau Tymor byr 2022/23 – 2023/24

1. Hyrwyddo economi gylchol er mwyn lleihau nifer yr eitemau sy'n cael eu gwaredu a lleihau allyriadau carbon yn y gadwyn gyflenwi o brynu nwyddau newydd
2. Lleihau'r gwastraff stryd sy'n mynd i'w waredu a chynyddu'r gwastraff stryd sy'n cael ei ailgylchu
3. Lleihau defnydd papur

Be wnaethom ni?

Prosiectau 1, 4, 5 a 6 - Bu 2022/23 yn flwyddyn brysur i'n tîm cefnogi busnesau wrth iddynt gydweithio gyda nifer o fusnesau a mentrau cymdeithasol ar draws Gwynedd a Môn er mwyn ymgeisio am grantiau gan Llywodraeth Cymru er mwyn ymestyn y ddarpariaeth bresennol yn y maes economi gylchol. Ein nod yw annog pobl i aildefnyddio neu drwsio nwyddau er mwyn lleihau allyriadau carbon fyddai'n deillo o greu eitemau newydd neu waredu gwastraff. Rydym yn parhau i aros am ddyfarniad terfynol

ond yn y cyfamser rydym yn hyrwyddo a chefnogi gwaith ein partneriaid – Antur Waunfawr, Partneriaeth Ogwen, Siop Griffiths, Adra (Tŷ Gwyrddfai), BIC Innovation, Menter Môn, MSParc. Mae gwaith mudiadau cymunedol eraill megis GwyrddNi hefyd yn bwysig ac yn gyfraniad gwerthfawr at ymrymuso cymunedau.

Prosiect 2 – Yn ystod y flwyddyn fe wnaethom barhau i osod biniau cyhoeddus sy'n derbyn deunyddiau i'w ailgylchu, ble mae bin unigol gwahanol ar gyfer gwahanol deunyddiau. Gosodwyd 8 set o 4 bin a 7 set o 3 bin mewn 11 leoliad yn ystod 2022/23. Rhaglen waith barhaus yw hon, a bydd rhagor o finiau ailgylchu yn cael eu gosod dros y blynyddoedd nesaf

Prosiect 3 - Buom yn adolygu ein defnydd mewnol o bapur yn swyddfeydd y cyngor yn ystod y flwyddyn, ac roedd y galonogol bod y defnydd wedi parhau llawer yn is nag yr oedd cyn cyfnod Covid-19. Mae'r asesiad hwn wedi arwain at newid arferion argraffu, ac erbyn 2023/24 ni fyddwn yn argraffu papurau ar gyfer cyfarfodydd oni bai bod yna eithriad rhesymol dros wneud.

Blaenoriaethau Tymor Canolig 2022/23 – 2026/27

4. Lleihau'r nifer o eitemau sy'n cyrraedd safleoedd llosgi gwastraff drwy annog pobl i drwsio ac ail-dddefnyddio (Caffis Trwsio)

Be wnaethom ni?

Gweler Prosiect 1 uchod.

Blaenoriaethau Parhaus

5. Trwsio ac addasu offer a fyddai fel arall yn cael ei waredu a'i losgi, a'i werthu
6. Lleihau gwastraff bwyd drwy gefnogi prosiectau cymunedol sy'n ceisio ail ddsbarthu bwyd fyddai fel arall yn cael ei daflu

Be wnaethom ni?

Gweler Prosiect 1 uchod.

Adran 6 Deddf yr Amgylchedd (Cymru) 2016

Mae'r prosiectau uchod yn cyfrannu at yr amcanion isod:

Amcan 1: Ymgysylltu a chefnogi cyfranogiad a dealltwriaeth i wreiddio bioamrywiaeth drwy gydol y broses o wneud penderfyniadau ar bob lefel

Wrth ddatblygu'r cynlluniau sy'n rhan o'r cais grant i hyrwyddo economi gylchol fe fuom yn ymgynghori'n barhaus gyda'n holl bartneriaid cymunedol, ac mae swyddogion ar sawl lefel o fewn y cyngor wedi bod yn ystyried effaith y prosiect ar fioamrywiaeth cyn datblygu'r cynllun terfynol.

Amcan 4: Mynd i'r afael â phwysau allweddol ar rywogaethau a chynefinoedd

Mae blaenoriaethau 4, 5 a 6 uchod yn cyfrannu at amcanion 2, 3 a 4 gan fod ein hybiau bwyd a gerddi cymunedol wedi asesu eu dylanwad ar fioamrywiaeth, a'u datblygu mewn modd na fydd yn niweidio'r amgylchedd o'u cwmpas.

8. Llywodraethu

Be wnaethom ddweud y byddem yn ei wneud yn 2022/23?

Blaenoriaethau Tymor byr 2022/23 – 2023/24

1. Rhannu gwybodaeth yn gyhoeddus am y gwaith y mae'r cyngor yn ei wneud i leihau allyriadau carbon er mwyn annog eraill i newid arferion
2. Cefnogi cymunedau i gynllunio a darparu atebion lleol i anghenion lleol

Be wnaethom ni?

Prosiect 1 - Mae prinder adnoddau wedi golygu ein bod wedi blaenoriaethu amser ac adnoddau ar leihau yr allyriadau carbon sy'n deillio'n uniongyrchol o'n gweithgarwch ni ein hunain fel Cyngor yn ystod blwyddyn gyntaf y Cynllun Argyfwng Hinsawdd a Natur. Nid yw hyn wedi golygu, er hynny, nad ydym wedi bod yn ymgysylltu a chefnogi ein cymunedau a'n trigolion er mwyn i bawb chwarae ei ran ar y daith i sero net.

Mae'r ymgynghoriadau a gynhaliwyd drwy'r cynllun Ardal Ni wedi amlygu bod materion hinsawdd a natur o flaenoriaeth uchel i drigolion ymhob ardal, ac rydym yn parhau i gefnogi'r cymunedau gyda'u cynlluniau gweithredu. Bu Bwrdd Gwasanaethau Cyhoeddus Gwynedd a Môn hefyd yn ymgynghori â chymunedau yn ystod y flwyddyn, ac mae'r gwaith hwnnw wedi arwain at lunio Cynllun Llesiant newydd sydd wedi dod i rym yn ystod 2023/24. Un o 3

Amcan Llesiant y cynllun newydd yw "Rydym am weithio gyda'n gilydd i gefnogi ein gwasanaethau a'n cymunedau i symud tuag at Sero Net Carbon".

Gweler hefyd yr adroddiad o dan 'Gwastraff'.

Prosiectau 1 a 2 - Mae ein prosiectau eraill ninnau fel cyngor hefyd yn cyfrannu at helpu a dylanwadu ar arferion trigolion – Cymunedau Glan a Thaclus, cefnogi hybiau bwyd, Ffiws/Caffi Trwsio, sioeau teithiol arbed ynni.

Blaenoriaethau Tymor Canolig 2022/23 – 2026/27

3. Aelodau etholedig a staff sydd:
  - yn deall oblygiadau effaith newid hinsawdd
  - yn cymryd penderfyniadau ar sail gwybodaeth am yr effeithiau
  - yn gweithredu yn y modd mwyaf cadarnhaol posib tuag at liniaru effaith newid hinsawdd a bod yn ecolegol gadarnhaol

Be wnaethom ni?

Prosiect 3 - Buom yn cynllunio ein anghenion hyfforddiant yn ystod 2022/23, ac mae hyfforddiant llythrennedd carbon wedi ei gynnal yn ystod 2023/24.

Blaenoriaethau Parhaus

4. Annog staff i ddatblygu gyrfa mewn meysydd sy'n lleihau effaith newid hinsawdd neu'n ecolegol gadarnhaol
5. Adolygu polisiau a strategaethau presennol y cyngor fel bod lleihau allyriadau carbon neu leihau effaith newid hinsawdd yn ffactor wrth ddod i benderfyniad

Be wnaethom ni?

Prosiect 5 - Mae'r gwaith hyd yma o adolygu polisiau a strategaethau wedi amlygu bod angen addysgu a hyfforddi staff ac aelodau er mwyn deall a gweithredu newidiadau i'r polisiau hynny. Mae'r hyfforddiant hwnnw wedi ei roi ar waith fel rhan o Brosiect 3.

Adran 6 Deddf yr Amgylchedd (Cymru) 2016

Mae'r prosiectau uchod yn cyfrannu at yr amcanion isod:

Amcan 1: Ymgysylltu a chefnogi cyfranogiad a dealltwriaeth i wreiddio bioamrywiaeth drwy gydol y broses o wneud penderfyniadau ar bob lefel

Gwaith wedi cael ei wneud gyda Chynghorau Tref a Chymuned i roi gwybod iddynt am eu dyletswydd o dan Ddeddf yr Amgylchedd (Cymru) 2016.

Amcan 6: Rhoi fframwaith llywodraethu a chymorth ar gyfer cyflawni'r amcanion ar waith

Mae'r gwaith sydd wedi ei gyflawni o dan blaenoriaethau 3 a 5 yn cyfrannu at wireddu Amcanion 1 a 6.

9. Caffael

Roedd 61% o allyriadau carbon y cyngor yn ystod 2022/23 yn deillio o'n prosesau caffael, oedd yn ostyngiad ers y flwyddyn flaenorol ble roedd y cyfanswm yn 72%. Mae'n rhaid cydnabod mai newidiadau mewn dulliau cyfrifo sy'n bennaf gyfrifol am y gostyngiad hwn, ond buom hefyd yn parhau i gefnogi ein cyflenwyr ar eu taith hwythau i fod yn sero net drwy hyrwyddo gwasanaethau Busnes Cymru a chynnig cyngor ein hunain.

Be wnaethom ddweud y byddem yn ei wneud yn 2022/23?

Blaenoriaethau Parhaus

1. Darparu cefnogaeth i'r farchnad, yn enwedig i ddarparwyr lleol, i fedru mesur effaith eu gweithrediadau ar eu ôl troed carbon
2. Deall a mesur allyriadau carbon wrth wireddu contractau yn y gadwyn caffael

Be wnaethom ni?

Prosiectau 1 a 2 - Ar ddiwedd 2022/23 fe gyhoeddodd Cymdeithas Llywodraeth Leol Cymru adroddiad a phecyn cymorth at ddefnydd

awdurdodau lleol er mwyn iddynt geisio ymgorffori caffael cynaliadwy ymhellach i arferion dyddiol. Bu cryn aros am y pecyn fel adnodd fyddai'n gymorth i ni fel cyngor fesur yr allyriadau carbon sy'n deillio o'r gwasanaethau a'r deunyddiau yr ydym yn eu prynu, ac mae'n gam cychwynol ar y daith honno.

Yn dilyn cyhoeddi'r pecyn cymorth rydym bellach yn cydweithio â [WRAP Cymru](#) er mwyn adolygu ein Polisi Caffael Cynaliadwy ac i ymchwilio i gymorth pellach er mwyn lleihau allyriadau ein cytundebau mwyaf o ran gwerth ariannol (megis bwyd a gofal).

Adran 6 Deddf yr Amgylchedd (Cymru) 2016

Mae'r prosiectau uchod yn cyfrannu at yr amcanion isod:

Amcan 5: Gwella ein tystiolaeth, dealltwriaeth a monitro

Amcan 6: Rhoi fframwaith llywodraethu a chymorth ar gyfer cyflawni'r amcanion ar waith

Wrth i ni adolygu ein Polisi Caffael Cynaliadwy, a derbyn cyngor gan WRAP Cymru ar sut y gallwn leihau allyriadau carbon drwy'r cytundebau y byddwn yn eu gosod, byddwn yn adolygu'r canllawiau presennol i gyflenwyr ar sut y gallant warchod a hyrwyddo bioamrywiaeth.

10. Defnydd Tir

Be wnaethom ddweud y byddem yn ei wneud yn 2022/23?

Blaenoriaethau Tymor Canolig 2022/23 – 2026/27

1. Adnabod cyfraniad coed sy'n eiddo i'r cyngor i amsugno a storio carbon a lleihau llifogydd
2. Adnabod cyfraniad tiroedd sy'n eiddo i'r cyngor i amsugno a storio carbon a lleihau llifogydd
3. Sefydlu meithrinfeydd coed er mwyn tyfu coed yn barod i'w plannu
4. Adnabod cyfleon i blannu coed fel rhan o fenter Coedwig Genedlaethol Cymru
5. Gwarchod tir amaethyddol yng Ngwynedd a'i ddefnyddio i bwrpas cymwys, a rheoli prosiectau coedwigo

Be wnaethom ni?

Prosiect 1 a 7 - Yn ystod 2022/23 buom yn gwneud gwaith cynnal a chadw angenrheidiol ar 8 safle o goetir sy'n eiddo i'r Cyngor, ac yn hyfforddi'n staff i ddefnyddio'r offer diweddaraf i fesur cyfaint coed er mwyn mesur eu gwerth carbon. Plannwyd coed newydd ar 4 allan o'r 8 safle.

Prosiect 2 – Bu aros eiddgar am becyn cymorth newydd sy'n cael ei ddatblygu gan Gymdeithas Llywodraeth Leol Cymru er mwyn mesur

gwerth carbon mewn gwahanol diroedd. Fe'i cyhoeddwyd fis Tachwedd 2023, a bydd yn gymorth i ni nid yn unig er mwyn mesur capasiti amsugno carbon ein gwahanol diroedd ond hefyd i gynllunio defnydd ein tiroedd i'r dyfodol.

Prosiect 3 - Yn ogystal â'r coetiroedd sy'n rhan o Brosiect 1, rydym hefyd wedi plannu neu ail-blannu coed ar strydoedd ym Mhwlheli, Porthmadog, Tremadog a Chricieth. Bydd angen parhau gyda thrafodaethau â phartneriaid er mwyn asesu potensial i sefydlu meithrinfeydd coed.

Prosiect 4 - Mae cais wedi ei gyflwyno i Lywodraeth Cymru er mwyn i safle Parc Dudley yn y Waunfawr dderbyn cydnabyddiaeth fel safle Coedwig Genedlaethol Cymru.

Blaenoriaethau Parhaus

6. Rheoli Clwy yr Onnen mewn coed a gwneud yn iawn am unrhyw allyriadau carbon fyddai'n ganlyniad i dorri coed
7. Bod coedlannau sy'n eiddo i'r Cyngor yn cael eu gwarchod er mwyn gwneud y gorau o'u potensial i amsugno carbon a bod yn gynefinoedd i fyd natur

Be wnaethom ni?

Prosiect 6 - Yn anffodus mae'r galw i ymdrin â nifer gynyddol o goed sy'n dioddef o Glwy yr Onnen yn rhoi rhagor o bwysau ar ein

adnoddau prin. Er hynny, rydym yn parhau i ymateb i achosion sy'n codi ac yn mapio ble y mae'n bosib i ail blannu.

Prosiect 7 – Gweler Prosiect 1 uchod.

Adran 6 Deddf yr Amgylchedd (Cymru) 2016

Mae'r prosiectau uchod yn cyfrannu at yr amcanion isod:

Amcan 1: Ymgysylltu a chefnogi cyfranogiad a dealltwriaeth i wreiddio bioamrywiaeth drwy gydol y broses o wneud penderfyniadau ar bob lefel

Yn dilyn ymholiadau gan Gyngorau Tref fe wnaeth y Bartneriaeth Natur eu cynorthwyo efo darparu prosiectau a fyddai yn eu galluogi i gydymffurfio efo gofynion Adran 6, Dyletswyddau Bioamrywiaeth a Chydnherthedd Ecosystemau Llywodraeth Cymru.

Plannwyd coedlannau newydd efo cymorth ysgolion lleol, crëwyd perllannau newydd ac fe gafodd darnau helaeth o laswelltiroedd eu troi yn gynefinoedd er budd bioamrywiaeth.

Amcan 2: Diogelu rhywogaethau a chynefinoedd o'r pwys mwyaf a gwella eu rheolaeth

Mae Cyfeillion Wern Mynach yn griw hynod o weithgar sy'n cynnal a gwarchod darn o dir ar gyrion tref Abermaw. Darn o dir a oedd eisoes yn hen safle gwastraff, ond bellach gyda gwaith caled y gwirfoddolwyr mae'r safle wedi ei weddnewid er budd bioamrywiaeth a'r gymuned.

Mae yna wastad '*rhywbeth yn digwydd*' yn Wern Mynach a gyda buddsoddiad gan y Bartneriaeth Natur cafwyd cyfle i ddatblygu'r

safle ymhellach drwy greu pwll dŵr ac ardal wlyb er gyfer ymlusgiaid a pheillwyr ynghyd â gweithgareddau plannu ac addysgu. Mae wastad yn bleser cydweithio efo'r criw gan eu bod mor frwdfrydig am eu gwaith ac hefyd yn cyfrannu cymaint i'r gymuned leol.

Amcan 3: Cynyddu gwytnwch ein hamgylchedd naturiol trwy adfer cynefinoedd sydd wedi'u diraddio a chreu cynefinoedd newydd

Mae gwirfoddolwyr Gardd Gymunedol yr Heliwr yn Nefyn wedi bod wrthi yn trawsnewid darn o dir a oedd wedi ei 'lygru' gan rywogaethau ymledol i fod yn gyrchfan boblogaidd i'r gymuned leol. Wrth ddod at ei gilydd i rannu cyfeillgarwch mae lluo o wirfoddolwyr wedi creu gardd brysur a phoblogaidd lle y tyfir amrywiaeth o lysiau a chnydau, ac y mae hefyd yn adnodd hwylus o ran mynediad lle y cynhelir nifer o weithdai ar y safle er budd iechyd a lles trigolion lleol.

Amcan 4: Mynd i'r afael â phwysau allweddol ar rywogaethau a chynefinoedd

Mae pob un o'r blaenoriaethau uchod yn cyfrannu at Amcanion 2, 3 a 4.

Amcan 5: Gwella ein tystiolaeth, dealltwriaeth a monitro

Mae ein gwaith ar flaenoriaeth 6 yn tynnu ar dystiolaeth a chofnodion, ond mae'r holl waith cynnal coetiroedd yn seiliedig ar dystiolaeth a monitro rheolaidd.

11. Ecoleg

Be wnaethom ddweud y byddem yn ei wneud yn 2022/23?

Blaenoriaethau Tymor byr 2022/23 – 2023/24

1. Adnabod y camau sydd angen i ni eu cymryd er mwyn gwarchod cynefinoedd natur a bioamrywiaeth i'r dyfodol
2. Adnabod ein rhywogaethau a'n cynefinoedd gwerthfawr a pha fesurau sydd eu hangen i'w gwarchod a'u hadfer

Be wnaethom ni?

Prosiectau 1 a 2 - Fe wnaethom agor ymgynghoriad cyhoeddus yn ystod 2022/23 er mwyn canfod barn trigolion Gwynedd am fyd natur o'u cwmpas a'r mynediad sydd ganddynt i'r amgylchedd naturiol yn lleol. Fe wnaeth canlyniadau'r ymgynghoriad ein helpu i lunio ein Cynllun Adfer Natur diwygiedig, a bydd y cynllun hwnnw yn cael ei gyhoeddi yn ystod 2023/24. Ochr yn ochr â datblygu'r Cynllun Adfer Natur, rydym hefyd wedi bod yn asesu bioamrywiaeth y gwarchodfeydd natur yr ydym yn berchen arnynt er mwyn sefydlu gwaelodlin y gallwn fesur cynnydd neu ddirywiad yn ei erbyn.

Blaenoriaethau Tymor Canolig 2022/23 – 2026/27

3. Cynyddu nifer y peillwyr drwy warchod cynefinoedd neu blannu cynefinoedd newydd (safleoedd tirlenwi)

4. Cefnogi mudiadau gwirfoddol a chymunedol a chynghorau tref a chymuned sy'n gwarchod neu'n hybu byd natur

Be wnaethom ni?

Prosiectau 3 a 6 - Mae yna ddau safle yng Ngwynedd arferai fod yn safleoedd tirlenwi sydd bellach wedi eu trosi yn safleoedd i warchod a hyrwyddo natur. Cafodd gwaith cynnal a chadw a phlannu coed ei wneud yn Llwyn Isaf ger Clynnog a Ffridd Rasmus ger Harlech yn ystod y flwyddyn, ac mae ffrwyth y gwaith a wnaethpwyd yn ystod 2022/23 wedi dod yn amlwg erbyn haf 2023. Mae'r safle bellach yn amsugno mwy o garbon nag yr oedd cyn cael ei drawsnewid, ac mae'r coed a phlanhigion yn hafan i fyd natur. Mae'r ddwy safle hefyd wedi derbyn 'safon aur' gan Restor, yr hwb rhyngwladol ar gyfer adferiad natur.

Prosiectau 3 a 5 - Bu 2022/23 hefyd yn flwyddyn brysur iawn wrth i ni baratoi ein tiroedd am ymweliad yr Eisteddfod Genedlaethol i Llyn fis Awst 2023. Fe gymerodd holl ysgolion cynradd bro'r Eisteddfod ran yn ein prosiect i blannu dolydd blodau gwyllt ac fe fu tимоedd priffyrdd y Cyngor yn plannu dolydd blodau gwyllt ar hyd ymylon ffyrdd tuag at ardal Pwllheli, ac fe fyddwn yn parhau i asesu a chynnal y dolydd hyn i'r dyfodol.

Blaenoriaethau Parhaus

5. Meithrin a chynnal diddordeb trigolion Gwynedd mewn materion ecolegol er mwyn iddynt fod eisiau helpu i warchod byd natur
6. Gwarchod cynefinoedd gwerthfawr i fyd natur

Be wnaethom ni?

Prosiectau 5 a 6 - Mae'n waith parhaus i gadw a chynnal ein gwarchodfeydd natur, ond yn ystod 2022/23 buom yn uwchraddio'r cyfleusterau yn Morfa Madryn ger Llanfairfechan er mwyn gosod llwybrau mynediad hygrych, sydd wedi agor y warchodfa i ragor o'n trigolion. Fe wnaethom hefyd osod cysgodfan gwyllo adar newydd (o hen gynhwysydd llongau) yn y Foryd ger Caernarfon.

Prosiect 6 – Gweler hefyd adroddiad Prosiect 3 uchod.

Adran 6 Deddf yr Amgylchedd (Cymru) 2016

Mae'r prosiectau uchod yn cyfrannu at yr amcanion isod:

Amcan 1: Ymgysylltu a chefnogi cyfranogiad a dealltwriaeth i wreiddio bioamrywiaeth drwy gydol y broses o wneud penderfyniadau ar bob lefel

Mae'r holl waith yr ydym fel Cyngor yn ymgymryd ag o drwy'r Bartneriaeth Natur Lleol yn cael ei gynllunio neu ei ddarparu ar y cyd â sefydliadau, cymunedau neu ysgolion lleol.

Amcan 2: Diogelu rhywogaethau a chynefinoedd o'r pwys mwyaf a gwella eu rheolaeth

Mae Cymdeithas Gwenynwyr Llŷn ac Eifionydd yn griw gweithgar sydd nid yn unig yn casglu mel o dros 100 o gychod gwenyn yn lleol ond hefyd yn gweithio yn galed i hyrwyddo rhywogaeth y Wenynen Ddu Gymreig yma yng Ngwynedd. Mae gan y gymdeithas bellach adnoddau newydd, gan gynnwys deunydd addysgol newydd, cychod gwenyn arddangos pwrpasol ac hefyd offer newydd er mwyn cynhyrchu mel o safon. Mi fydd hyn yn eu galluogi i hyrwyddo eu cymdeithas yn lleol, ynghyd â sicrhau fod rhywogaeth y Wenynen Ddu Gymreig yn cael ei diogelu a'i gwarchod yma yng Ngwynedd.

Amcan 3: Cynyddu gwytnwch ein hamgylchedd naturiol trwy adfer cynefinoedd sydd wedi'u diraddio a chreu cynefinoedd newydd

Amcan 4: Mynd i'r afael â phwysau allweddol ar rywogaethau a chynefinoedd

Mae pob un o'r blaenoriaethau uchod yn cyfrannu at Amcanion 2, 3 a 4.

12. Camau Nesaf

Ariannol

Mae chwyddiant yn effeithio ar gost cyfalaf pob cynllun buddsoddi ar hyn o bryd, ond mae hefyd yn golygu fod yr arbedion o leihau ein defnydd o ynni hefyd yn uwch. Er hyn, mae'n anodd iawn proffwydo beth fydd costau ynni o fis i fis, ac mae hynny'n wir am chwyddiant mewn costau cyfalaf hefyd. Yr hyn sydd yn glir ydi fod ein cyllidebau ein hunain wedi eu taro'n aruthrol gan amgylchiadau economaidd cenedlaethol a tebyg y bydd hynny'n ein gadael mewn sefyllfa lle bydd ein dyhead i fuddsoddi yn y maes hwn yn gorfod cystadlu yn erbyn ein dyletswyddau i ddarparu gwasanaethau craidd i drigolion Gwynedd.

Ynni adnewyddol

Mae cynhyrchu ein ynni ein hunain nid yn unig yn golygu llai o ddibyniaeth ar ddefnyddio trydan o'r grid (sy'n annhebygol o fod yn garbon sero net am flynyddoedd maith, os o gwbl) ond hefyd yn cynnig ychydig o sicrwydd ynni i ni yn lleol. Yn anffodus, nid oes cydnabyddiaeth yn cael ei roi i ni fel sefydliad os ydym yn cynhyrchu trydan i'w allforio i'r grid ac nid ydym yn gallu hawlio'r credyd carbon amdano. Yn ogystal â hyn, mae'r isadeiledd yn wael ar gyfer anfon trydan i'r grid o ffynonellau adnewyddol yn yr ardal hon e.e. byddai angen buddsoddiad o filiynau o bunnoedd er mwyn gallu defnyddio rhai o'n tiroedd ar gyfer sefydlu ffermydd solar. Ar hyn o bryd, felly, nid yw cynhyrchu trydan ar raddfa fasnachol o ffynonellau adnewyddol am fod o gymorth i'n uchelgais i fod yn garbon sero.

Wedi dweud hynny, mae'r Cyngor, ar y cyd â phartneriaid sirol, yn datblygu Cynllun Ynni Ardal Lleol fydd yn gosod sylfaen i ddatblygu system ynni garbon isel i Wynedd er budd trigolion, diwydiant a thrafnidiaeth. Bydd rhaid aros i weld pa brosiectau fydd y cynllun yn eu argymhell, a pha adnoddau fydd ar gael i'w gwireddu.